

BASINDAN ÖRNEKLERLE
ÇEVİRİDE İDEOLOJİ
İDEOLOJİK ÇEVİRİ

Alev BULUT

Siyasal Kitabevi

2018, Ankara

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

**Basından Örneklerle
Çeviride İdeoloji
İdeolojik Çeviri
Alev BULUT**

Kapak ve Sayfa Düzeni: Gamze Uçak
©Siyasal Kitabevi, Tüm Hakları Saklıdır.
Mayıs 2018, Ankara
ISBN No: 978-605-9221-81-8
Siyasal Kitabevi-Ünal Sevindik
Yayıncı Sertifika No: 14016
Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1
Kızılay-Ankara
Tel: 0(312) 419 97 81 pbx
Faks: 0(312) 419 16 11
e-posta: info@siyasalkitap.com
<http://www.siyasalkitap.com>

Baskı:
Tarcan Matbaacılık Yayın. San.
Sertifika No: 25744
İvedik köy mah. İvedik cad. No: 417/ A
Yenimahalle/ANKARA Tel: (0312) 384 34 35

Dağıtım:
Siyasal Kitabevi
Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1
Kızılay-Ankara
Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx
Faks: 0 (312) 419 16 11
e-posta: info@siyasalkitap.com
<http://www.siyasalkitap.com>

BASINDAN ÖRNEKLERLE

ÇEVİRİDE İDEOLOJİ
İDEOLOJİK ÇEVİRİ

Alev BULUT, 1985 yılında Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Master ve doktora çalışmalarını Gazi Üniversitesi'nde İngiliz Dili Eğitimi alanında "dil öğretiminde çeviri" ve "metindilbilim" konularında tamamladı. 1989-1992 yılları arasında ABD'de bulundu. 1992-1996 yılları arasında Hacettepe Üniversitesi İngilizce Mütercim-Tercümanlık Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak görev yaptıktan sonra 1996 yılından itibaren İstanbul Üniversitesi'nde göreve başladı. 1996-2002 yılları arasında Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Eğitimi Bölümü İngiliz Dili Eğitimi Anabilim Dalında görev aldı. 2000 yılında kurulan İngilizce Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalında kuruluşundan itibaren ders verdi. 2002 yılında şu anda da görev yapmaktadığı Edebiyat Fakültesi Çeviribilim Bölümü İngilizce Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı kadrosuna geçti. Çeviribilim alanında 2004 yılında Doçent, 2011 yılında Profesör unvanını aldı. İngiliz Dili Eğitimi ve İngilizce Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı Başkanlığı, Yabancı Diller Bölümü ve Çeviri Bölümü Başkanlığı görevlerinde bulundu. İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Bölümü'nde lisans ve lisansüstü programlarında yıllar içinde verdiği dersler arasında Çeviri Amaçlı Sözlü Dil Edinci, Dilbilim Alanları, Özel Alan Çevirileri, Uygulamalı Sözlü Çeviri Türleri, Sözlü Çeviride Temel Beceriler, Çeviribilim Semineri, Günümüzde Çeviri ve Çevirmenlik, Çeviri Projesi, Çeviribilimin Temelleri, Uzmanlık Alanları ve Çeviri, Yazınsal-Kuramsal Metinlerin Çevirisi, Çeviribilim ve Disiplinlerarasılık ve Çeviribilimin Düşünsel Temelleri gibi dersler bulunmaktadır. 1989 yılından başlayarak çeşitli yayınevlerine 40'a yakın yazı ve yazın dışı kitap çevirisi ve dergilerde yayınlanan öykü çevirileri bulunmaktadır. Ulusal ve uluslararası çok sayıda konferans bildirisi, Türkçe ve İngilizce makaleleri, çeviribilim alanında yazılmış kitapları vardır. Çeviribilimin dilbilim ve metinbilimle ilişkisi, toplumsal cinsiyet ve çeviri, yazın çevirisinde etnik kimlikler, toplum çevirmenliği (afette rehber çevirmenlik), dil öğretiminde çeviri ve haber çevirisi konularında çalışmaktadır. Elinizdeki eserin yanı sıra Çeviride Dil ve Metin (2003; İstanbul Üniversitesi yayını) ve Tercüme Hatası!? (2015; Çeviribilim Yayınları) başlıklı kitapları ve kitaplara yazdığı bölümler bulunmaktadır. Çeviri Demeği, Afette Rehber Çevirmenlik Organizasyonu, Çeviribilim (Çevirmenler Meslek Birliği) üyesidir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
-------------	---

I.BÖLÜM ÇEVİRİ

1. Tanımı ve Kapsamı.....	11
2. Çeviri Araştırmaları.....	13

II. BÖLÜM İDEOLOJİ

1. Tanımlar.....	15
2. Dil Kullanımının İdeolojik Boyutu	18
3. Metin Türlerine Göre İdeoloji.....	25

III. BÖLÜM ÇEVİRİ VE İDEOLOJİ

1. Çeviri Araştırmalarında “İdeoloji”.....	32
2. Çeviri Sürecinin İdeolojik Boyutu.....	36
2.1. Yazılı Çeviri Sürecinde İdeoloji	47
2.1.1. Uzmanlık Metinlerinin Çevirisi:	48
2.1.2. Kitap Çevirisi	55
2.2. Sözlü Çeviri Sürecinde İdeoloji.....	62
2.2.1. Ardıl Çeviri.....	65
2.2.2. Eş Zamanlı Çeviri.....	66

IV. BÖLÜM İDEOLOJİK METİNLERİN ÇEVİRİSİ

1. İdeolojik Metinler	85
2. Politik Metin Türleri	87
2.1. Yazılı Metinler	87
2.1.1. Gazete/ Haber Metinleri	88
2.1.1.1. Haber	95
2.1.1.2. Haber-İnceleme	98
2.1.1.3. Yorum-Köşe Yazısı	99
2.1.1.4. Deneme	101
2.1.2. Dergi/Sürelî Yayın	101
2.1.3. Kitaplar	102
2.2. Sözlü Metinler	105
2.2.1. Politik Demeç ve Konuşmalar	107
2.2.2. Politik Görüşme ve Söyleşiler	108

V. BÖLÜM POLİTİK DEMEÇ VE GÖRÜŞME ÇEVİRİLERİNDE İDEOLOJİ

1. Kaynak Metnin Yapısını Değiştiren İşlemler	120
2. Kaynak Metnin İşlevini Değiştiren Örnekler	130
SONUÇ	141
SONSÖZ	147
EKLER	149
EK 1: Papa 16. Benedict'in Almanya Konuşmasının Çevirisinden (CNNTurk.com, 15.09.2006)	151
EK 2: Sibel Edmonds'la yapılan söyleşiler	153
EK 3 Afganistan'da Kuran çevirmeni tutuklandı haberleri	161
EK 4. Haber örnekleri	164
KAYNAKÇA	189

ÖNSÖZ

Uygulamalı dilbilim ve metindilbilim konularındaki çalışmalarım beni zaman içinde çeviribilimin alanlararası ilişkileri bağlamında çeviri sürecinde metin türleri ve işlevlerini incelemeye yöneltti. Gazete metinleri ile yaptığım çalışmaları gerek dilbilim ve metinbilim alanlarında gerekse çeviribilim alanında, özellikle de farklı ders adları altında çeviri eğitiminde, hep önemsedim ve sürdürdüm.

Uzun yıllar çeviri haber örneklerini sınıflayıp dosyalayarak eğitimde özgün metinler olarak kullandım. Hem dil öğretimi bölümlerindeki dilbilim, söylem çözümleme ve çeviri derslerimde hem de 1992 yılından başlayarak çeviri eğitiminde görev aldığım kurumlarda lisans ve lisansüstü düzeylerdeki derslerde haber metinlerinden ve ideolojik söylem örneklerinden yararlandım.

Gerek çeviri amaçlı dil ve dilbilim odaklı, gerekse çeviri odaklı -yazılı ve sözlü dil kullanımını ve çeviri bilincini geliştirmeyi amaçlayan- derslerde ve araştırmalarımda çevirinin dil ve metin boyutunu çeviri yolu ile okura ulaşan gazete ve dergi metinleri aracılığı ile incelemeyi hep yararlı buldum. Çünkü bu metinler eğitimde gerçek durum ve koşullara uygunluk, eğitim bilimindeki adıyla yapılandırma-oluşturma, öğrenciyi eğitimini aldığı mesleğe gerçek koşullar içinde yetiştirme fırsatı vererek hazırlama amacına uygun özgün ve güncel metinlerdi.

Haber metinlerinin özel bir konu ve uzmanlık alanına ait olmalarının yanında genel kültür ve bilinç yaratan metinler olarak öğrencilerle belleğimizde ortak bir yerleri vardı. Daha sonraları bu kez de gazete ve dergilerde yer alan çeviri ve çevirmen konulu haberlere bakarak kamuoyu belleğinde oluşan yazılı ve sözlü çeviri-çevirmen algısını incelerken de yine haber metin türünden ve haber söyleminden yararlandım. Bu metinler ve örnekler gerçek yaşamda çeviri ve çevirmenin karşımıza nasıl çıktığını düşünmemizi sağlıyor, toplumdaki çeviri algısından haberdar ediyordu bizi.

Kısaca “haber metinleri” olarak genelleyebileceğim gazete ve dergi metinleri benim için güncellikleri ile hep etkili bir araştırma ve eğitim aracı oldu. Bu çalışmada, çevirinin ideolojik doğasına ve ideolojik metinlerin çevirisine geçişli olarak bakarken çeviri yolu ile oluşturulan haber metinlerini de yazılı ve sözlü ideolojik metin örnekleri olarak odağa aldım. Haber metinlerinin, politik demeç, konuşma ve görüşme örneklerinin, ortak ideolojik yapılarını incelerken haber söylemi ve haber metinlerinin özellikleri ile ilgili metinbilimsel çalışmalardan destek aldım. Bu arka plana yerleştirdiğim çeviri haber, demeç ve görüşme örneklerini doğrudan çeviri süreci ve kararlarına dayanarak çeviribilim odağından inceledim. Çeviribilim alanında yaptığım bu çalışma uygulamalı çeviribilimin metinbilim ve söylem çözümleme başta olmak üzere alanlararası bir altyapıyla kapsamını ne kadar esnetebileceğini ve güncel tartışmaların çeviri boyutunu nasıl daha görünür kılabileceğini göstermiş oluyor.

Çeviribilim kuramları ve yaklaşımlarında çevirinin “ideolojik” doğasının ve “ideolojik çeviri” olgusunun nasıl ele alındığına bakmak için çeviribilimin gelişme evrelerini incelemek gerekir. Çeviribilim en son gelişim evresi olarak nitelenen kültürel paradigma değişikliği ile ideolojik çeviri ya da çeviri

sürecinde ideolojik kararları doğrudan açıklayan bakışa ulaşmış oldu.

Bu kapsamda incelemek üzere seçtiğim metin türlerinin ve örneklerin özellikle doğaları ve yapılan gereği “ideolojik” boyut taşıyanlar olmasını yeğledim, çünkü amacım hem çeviri sürecinde ideolojik aktarımı geniş bir açıdan örneklemek hem de zaten ideolojik, yani öznel ve bilinçli olarak bir düşünceyi aktaran, savunan, yorumlayan metinlerin çeviri sırasında sergiledikleri görünümleri örneklemektir.

Haber örneklerinin toplanmasından örneklerin sınıflanıp incelenmesine ve kitaplaşmasına kadar geçen süre oldukça uzun gibi görünse de metnin oluşturulması yoğun olarak son iki yılın ürünüdür. Çeviri araştırmacısı ve çevirmen meslektaşlarıma, çevirmen olma üzere eğitim alan öğrencilerimize ve konuya ilgi duyan herkese yararlı olması umudunu taşıyarak kullandığım örneklerden benim aldığım zevki alacağınız güzel bir okuma süreci diliyorum

Alev BULUT

Ağustos 2008

Aradan geçen 10 yılda yukarıdaki sözlere bir ekleme yapmam gerekmedi. Her satırına imzama tekrar atıyor, ilk yayınevime de ikincisine de çok teşekkür ediyorum. Yürek dolusu bir teşekkür de bu yeni baskıyla ilgili girişimde bulunup bana destek olan sevgili öğrencim ve meslektaşım Şirin Okyayuz'a. Düzeltilmiş bu yeni baskıyı keyifle okumanızı ve elbette kitabın nice yeni baskılara erişmesini diliyorum. (Mayıs 2018)

KAYNAKÇA

- Baker, Mona. 1992. *In Other Words*. Londra ve New York: Routledge.
1997. "Non-cognitive Constraints and Interpreter Strategies in Political Interviews" *Translating Sensitive Texts: Linguistic Aspects* (yay.haz. K.Simms) içinde Amsterdam: Rodopi Pub.
2006. "Contextualization in translator and interpreter-mediated events", *Journal of Pragmatics: Special Issue, Translation and Context*, Sayı:38 /3, Mart 2006, s.321-337.
2006. *Translation and Conflict: A Narrative Account*, Londra ve New York: Routledge.
- Bulut, Alev. 2004. "Gazete ve Dergilerden Toplumsal Belleğe: Çeviri ve Çevirmen"
2003. *Çeviride Dil ve Metin*. İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Yayını, HAYEF, No:2.
- Billiani, Francesca. "Identity and Otherness: Translation Policies in Fascist Italy" (Kimlik ve Ötekilik: Faşizm İtalya'sında Çeviri Politikaları), *CTIS (Center for Translation and Intercultural Studies) Occasional Papers*, Volume 3,2006, Manchester Üniversitesi Yayım, s. 59-77,
- Chesterman, Andrew. 2001. "Proposal for a Hieronymic Oath" *The Translator: Special Issue on Ethics* (yay.haz. A.Pym) içinde s. 139-155, Manchester: St. Jerome Pub.

- Diriker, Ebru: 2005. *Konferans Çevirmenliği: Güncel Uygulamalar ve Araştırmalar*. İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Doğan, Aymil. 2003. *Sözlü Çeviri Uygulamaları ve Çalışmaları* Ankara: Hacettepe Doktorlar Yayınevi.
- Ece, Ayşe. 2007. "Çeviri Üzerine Düşünenler: Antoine Berman ve Çağdaş Çeviri Kuramı", *Özgür Edebiyat* Eylül-Ekim, Sayı:5.
- Fawcett, Peter. 1998. "Ideology", *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* (yay. haz. M. Baker), Londra: Routledge.
- Girgin, Atilla. 2003. *Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etiği*. İstanbul: İnkılap Yay.
2007. "Türkiye'de Yerel Basın ve Resmi İlan" *Türkiye'de Yerel Basın* içinde (yay.haz. S.Gezgin) İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını, 243-269.
- Hatim, Basil & Ian Mason. 1997. *The Translator as Communicator*. Londra: Routledge.
- Kaplan, İsmail. 2006. "Yeniden Sömürgecilik Çağında Çevirmen Etiği", 7-8 Aralık 2006, İstanbul Üniversitesi Çeviri Etiği: Çeviri ve Çevirmenliğin Etik Sorunları" Toplantısı, bildiri metni.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. 2006 (53. baskı). *Yaban*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karadağ, Ayşe Banu. 2003. "Edebiyat ve Kültür Dizgesini Şekillendirmede İdeolojik Açından Çevirinin ve Çevirmenin Rolü", doktora tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Kuo, Sai-Hua, M. Nakamura. 2005. "Translation or Transformation: A case study of language and ideology in the Taiwanese press", National Tsing Hua University, *Discourse*

- and Society*, Sage Publications: Londra: Thousand Oaks, CA ve New Delhi.
- Kurultay, Turgay. 2000. "Çeviri Sürecinde Dil: Eşdeğerlik mi Çeviri İşlemi mi?", yayınlanmamış araştırma.
- Munday, Jeremy. "Translation and Ideology: A Textual Approach", *The Translator: Special Issue Translation and Ideology* (yay. haz. S. Cunico ve J. Munday) içinde, s. 195-219, Manchester: St. Jerome Pub.
- Neydim, Necdet. 2006. Çocuk Edebiyatı Çevirilerinde İdeoloji, Radikal 25.08.2006.
- Pamuk, Orhan. *Sessiz Ev*. İletişim Yayınları, (1994). 2005 (26. baskı), İstanbul.
- Schaffner, Christina. 1997. "Political Texts as Sensitive Texts" in *Translating Sensitive Texts: Linguistic Aspects* (yay. haz. K. Simms) Amsterdam: Rodopi Pub.
- Tilford, Roger. "The Translation of Politics and the Politics of Translation" the "Diplomatic" Translation, University of Bradford, İngiltere.
- van Dijk, Teun A. 1988a. *News as Discourse* New Jersey: Lawrence Erlbaum Inc.
- 1988b. *News Analysis: Case Studies of International and National News in the Press* New Jersey: Lawrence Erlbaum Inc.
- 2000 (ilk basım 1998). *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. Londra: Sage Publications